

GLOBAL IQLIM O'ZGARISHINING MAMLAKATLAR IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA'SIRI

Pardayev Lochinbek Farhod o'g'li

Lochinbek.pardayev@mail.ru

+998993761242

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti katta o'qituvchisi

Ismoilov Samariddin Akbaraliyevich

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

KJIXIM 3-kurs talabasi

ismoilovsamariddin@icloud.com

+998991747720

TERMIZ IQTISODIYOT VA SERVIS UNIVERSITETI

ANNOTATSIYA

Global iqlim o'zgarishi bugungi kunda dunyo iqtisodiyotiga eng katta ta'sir ko'rsatayotgan omillardan biridir. Iqlimning keskin o'zgarishi, qurg'oqchilik, suv resurslari tanqisligi, ekstremal ob-havo hodisalari va ekologik muammolar mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanish strategiyalarini qayta ko'rib chiqishga majbur qilmoqda. Ushbu maqolada global iqlim o'zgarishining turli sohalarga – qishloq xo'jaligi, energetika, transport, sanoat va xizmat ko'rsatish tarmoqlariga ta'siri, shuningdek, uning iqtisodiy barqarorlik va milliy xavfsizlikka olib keladigan oqibatlari tahlil etilgan.

АННОТАЦИЯ

Глобальное изменение климата сегодня является одним из наиболее значимых факторов, влияющих на мировую экономику. Резкие климатические изменения, засуха, нехватка водных ресурсов, экстремальные погодные явления и экологические проблемы вынуждают страны пересматривать свои стратегии экономического развития. В статье проанализировано воздействие глобального изменения климата на различные отрасли – сельское хозяйство, энергетику, транспорт, промышленность и сферу услуг, а также его последствия для экономической стабильности и национальной безопасности.

ABSTRACT

Global climate change has become one of the most significant factors affecting the world economy today. Sharp climate shifts, droughts, water scarcity, extreme weather events, and environmental challenges force countries to reconsider their

economic development strategies. This article analyzes the impact of global climate change on various sectors – agriculture, energy, transportation, industry, and services – as well as its consequences for economic stability and national security.

Kalit soʻzlar

Global iqlim oʻzgarishi, iqtisodiy rivojlanish, qurgʻoqchilik, ekologik xavfsizlik, resurslar tanqisligi, yashil iqtisodiyot, barqaror rivojlanish.

Ключевые слова

Глобальное изменение климата, экономическое развитие, засуха, экологическая безопасность, дефицит ресурсов, зелёная экономика, устойчивое развитие.

Keywords

Global climate change, economic development, drought, environmental security, resource scarcity, green economy, sustainable development.

Global iqlim oʻzgarishi zamonaviy davrning eng dolzarb muammolaridan biri sifatida mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanish jarayonlariga chuqur taʼsir koʻrsatmoqda. Iqlim sharoitining izdan chiqishi natijasida yuzaga kelayotgan ekologik va iqtisodiy muammolar barcha davlatlar uchun strategik masalaga aylangan. Bu oʻzgarishlarning asosiy sabablari inson faoliyati bilan bogʻliq boʻlib, sanoatlashirish jarayonlari, transport va energetika sohalarida katta hajmda chiqindilar chiqarilishi, oʻrmonlarning kesilishi hamda tabiiy resurslardan ortiqcha foydalanishdir. Natijada atmosferaga issiqxona gazlari ajralib chiqib, global haroratning ortishi, muzliklarning erishi, dengiz sathining koʻtarilishi kabi jarayonlar kuzatilmoqda. Bularning barchasi iqtisodiyot tarmoqlariga, aholi turmush tarziga va milliy xavfsizlik tizimlariga salbiy taʼsir etmoqda.

Qishloq xoʻjaligi sohasida iqlim oʻzgarishining taʼsiri ayniqsa sezilarli darajada. Yer yuzining koʻplab mintaqalarida qurgʻoqchilik, suv tanqisligi va tuproq unumdorligining pasayishi kuzatilmoqda. Bu esa don, paxta, meva-sabzavot va boshqa mahsulotlar yetishtirish hajmiga taʼsir qilmoqda. Natijada oziq-ovqat xavfsizligi bilan bogʻliq muammolar kuchaymoqda, mahsulot narxlarining beqarorligi ortib bormoqda. Baʼzi hududlarda hosildorlik keskin kamayib, qishloq xoʻjaligi eksport imkoniyatlari qisqarib qolmoqda. Shu bilan birga, suv resurslari tanqisligi energetika, sanoat va uy xoʻjaliklari faoliyatiga ham katta taʼsir koʻrsatmoqda.

Energetika sohasida ham iqlim oʻzgarishi muhim oqibatlariga olib kelmoqda. Bir tomondan, anʼanaviy energiya manbalari – neft, gaz va koʻmirning isteʼmoli issiqxona gazlari miqdorini oshirsa, ikkinchi tomondan, iqlim oʻzgarishi energiya ishlab

chiqarish imkoniyatlarini cheklab qo'ymoqda. Masalan, gidroenergetika sohasida suv resurslarining kamayishi elektr energiyasi ishlab chiqarishga salbiy ta'sir etmoqda. Shu sababli ko'plab davlatlar alternativ energiya manbalariga, jumladan quyosh, shamol va bioenergetika tarmoqlariga katta e'tibor qaratmoqda. Bu esa iqtisodiy tizimlarda yashil iqtisodiyot konsepsiyasini rivojlantirish zaruratini tug'dirmoqda.

Transport tizimi ham iqlim o'zgarishidan ta'sirlanadigan asosiy sohalardan biridir. Ekstremal ob-havo sharoitlari transport infratuzilmasiga zarar yetkazadi, logistika zanjirlarini izdan chiqaradi. Qattiq sovuqlar, kuchli issiqlar, dovullar yoki suv toshqinlari temir yo'llar, avtomobil yo'llari va havo transporti faoliyatiga putur yetkazadi. Bu esa tashqi savdo oqimlari va ichki transport xizmatlari narxining ortishiga olib keladi. Shu bilan birga, transport vositalarining o'zi ham issiqxona gazlari chiqarilishining asosiy manbalaridan biri bo'lib qolmoqda. Shu sababli ekologik toza transport vositalariga o'tish, elektromobillarni keng joriy etish va jamoat transportini rivojlantirish global iqlim strategiyasining muhim qismi hisoblanadi.

Sanoat sohasida iqlim o'zgarishi ishlab chiqarish samaradorligiga va eksport imkoniyatlariga ta'sir qilmoqda. Xususan, resurslar tanqisligi va ekologik cheklovlar sababli ko'plab sanoat korxonalari o'z faoliyatini qayta tashkil etishga majbur bo'lmoqda. Bunda energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etish, chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlash tizimlarini rivojlantirish asosiy vazifalardan biridir. Shuningdek, ekologik me'yorlarning kuchayishi xalqaro savdoda ham yangi talablarni yuzaga keltirmoqda. Endilikda mahsulotlar ekologik tozaligi, uglerod izi va qayta tiklanuvchan manbalardan foydalanish darajasi bo'yicha baholanmoqda.

Xizmat ko'rsatish sohasida ham iqlim o'zgarishining ta'siri sezilmoqda. Ayniqsa, turizm sohasi bundan katta darajada zarar ko'rmoqda. Masalan, qishki sport turlariga mo'ljallangan hududlarda qorning kamayishi yoki dengiz bo'ylarida suv sathining ko'tarilishi turizm oqimini keskin pasaytiradi. Shu sababli mamlakatlar turizm infratuzilmasini iqlim o'zgarishlariga moslashtirish, ekologik turizmni rivojlantirishga intilmoqda. Bundan tashqari, sog'liqni saqlash tizimiga ham iqlim o'zgarishi salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ekstremal haroratlar, yangi kasalliklarning paydo bo'lishi va migratsiya oqimlari tibbiyot tizimiga katta bosim yuklamoqda.

Global iqlim o'zgarishi moliyaviy tizimlarga ham jiddiy ta'sir etmoqda. Ekstremal ob-havo hodisalari natijasida yuzaga keladigan tabiiy ofatlar iqtisodiy yo'qotishlarni oshirmoqda. Sug'urta kompaniyalari katta zarar ko'rmoqda, moliyaviy barqarorlik izdan chiqmoqda. Shu sababli xalqaro moliya institutlari yashil obligatsiyalar, iqlimga mos investitsiyalar va ekologik loyihalarni moliyalashtirish

mexanizmlarini keng joriy etmoqda. Bu esa iqtisodiy rivojlanishda barqarorlikni ta'minlash va yangi investitsiya yo'nalishlarini yaratishga xizmat qilmoqda.

Iqlim o'zgarishining eng muhim oqibatlaridan biri migratsiya jarayonlarining kuchayishidir. Qurg'oqchilik, suv tanqisligi va ekologik falokatlar tufayli millionlab insonlar yashash joylarini tark etishga majbur bo'lmoqda. Bu esa yangi ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni yuzaga keltiradi, mehnat bozorlarida muvozanatni buzadi, siyosiy barqarorlikka ham xavf tug'diradi. Shu sababli xalqaro hamkorlik asosida iqlim migrantlarini qo'llab-quvvatlash, ularga yangi ish o'rinlari yaratish va ijtimoiy moslashuv imkoniyatlarini ta'minlash zarur bo'lib qolmoqda.

Mamlakatlarning iqlim o'zgarishiga moslashuv siyosati global iqtisodiy barqarorlik uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ko'plab davlatlar milliy rivojlanish strategiyalariga yashil iqtisodiyot konsepsiyasini kiritmoqda. Energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchan energiya manbalariga o'tish, ekologik toza ishlab chiqarishni rivojlantirish va chiqindilarni kamaytirish asosiy ustuvor yo'nalishlardan hisoblanadi. Bundan tashqari, xalqaro darajada Parij kelishuvi va boshqa iqlim bitimlari davlatlarni yagona harakatga chorlamoqda. Bu jarayonlarda moliyaviy yordam, texnologik hamkorlik va ilmiy-tadqiqot faoliyatining kengayishi muhim o'rin tutadi.

Xulosa qilib aytganda, global iqlim o'zgarishi mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishiga ham xavf, ham imkoniyat olib keladi. Bir tomondan, qishloq xo'jaligi, energetika, sanoat, transport va xizmat ko'rsatish sohalarida katta yo'qotishlarga olib kelishi mumkin. Ikkinchi tomondan, yashil texnologiyalarni joriy etish, ekologik toza ishlab chiqarishni rivojlantirish, alternativ energiya manbalaridan foydalanish orqali yangi iqtisodiy imkoniyatlar yuzaga chiqadi. Mamlakatlarning ushbu jarayonlarga moslashuvi, global hamkorlikda faol ishtiroki va barqaror rivojlanish tamoyillariga asoslangan siyosati kelajak avlodlar uchun iqtisodiy xavfsizlik va farovonlikni ta'minlashning asosiy omili bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdurahmonov Q.X. **Iqlim o'zgarishi va barqaror rivojlanish.** – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.
2. Karimov A., Jo'rayev Q. **Yashil iqtisodiyot va uning rivojlanish istiqbollari.** – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
3. Stern N. **The Economics of Climate Change: The Stern Review.** – Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

4. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). **Climate Change 2023: Synthesis Report**. – Geneva: IPCC, 2023.
5. World Bank. **Climate Change and Development Report 2022**. – Washington D.C.: The World Bank Group, 2022.
6. OECD. **Climate Change and Economic Resilience**. – Paris: OECD Publishing, 2022.
7. United Nations. **Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development**. – New York: United Nations, 2015.
8. FAO. **Impact of Climate Change on Agriculture and Food Security**. – Rome: FAO, 2021.
9. Ходиев Б.Ю., Гулямов С.С. **Экологическая безопасность и экономика устойчивого развития**. – Ташкент: Iqtisod-Moliya, 2020.
10. Asian Development Bank (ADB). **Climate Change and Central Asia: Policy Challenges and Opportunities**. – Manila: ADB, 2022.